

XVIII
amžiaus
studijos

8

LIETUVOS
Didžioji Kunigaikštystė
Vyrų ir moterų

LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS

XVIII
a m ž i a u s
studijos

8

LIETUVOS
Didžioji Kunigaikštystė
Vyrų ir moterų

Sudarytoja
RAMUNĖ ŠMIGELSKYTĖ-STUKIENĖ

Lietuvos istorijos
institutas

Vilnius
2022

XVIII amžiaus studijos | Eighteenth-Century Studies

Recenzuojamas tęstinis mokslo leidinys, leidžiamas nuo 2014 m. | Peer-reviewed journal published since 2014.

Redakcinė kolegija | Editorial Board

Pirmininkė | Editor-in-Chief

Prof. dr. Ramunė ŠMIGELSKYTĖ-STUKIENĖ

Lietuvos istorijos institutas

Atsakingasis sekretorius | Editorial Secretary

Dr. Adam STANKEVIČ

Lietuvos istorijos institutas

Dr. Lina BALAIŠYTĖ

Lietuvos kultūros tyrimų institutas

Prof. dr. Richard BUTTERWICK-PAWLIKOWSKI

Europos koledžas Natoline, Londono universiteto koledžas |

College of Europe, Natolin, University College London

Prof. habil. dr. Jolanta GELUMBECKAITĖ

Frankfurto prie Maino Goethe's universitetas | Goethe-Universität Frankfurt am Main

Doc. dr. Liudas GLEMŽA

Vytauto Didžiojo universitetas

Doc. dr. Robertas JURGAITIS

Vytauto Didžiojo universiteto Švietimo akademija

Prof. habil. dr. Janina KAMIŃSKA

Varšuvos universitetas, Pedagogikos fakultetas | Uniwersytet Warszawski, Wydział Pedagogiczny

Doc. habil. dr. Ilja LEMEŠKIN

Praho Karolio universitetas, Baltistikos centras | Univerzita Karlova v Praze

Habil. dr. Andrej MACUK

Lenkijos mokslų akademijos Tadeuszo Manteuffelio Istorijos institutas |

Instytut Historii im. Tadeusza Manteuffla Polskiej Akademii Nauk

Prof. habil. dr. Dariusz ROLNIK

Katovicų Silezijos universitetas | Uniwersytet Śląski w Katowicach

PD habil. dr. Christiane SCHILLER

Berlyno Humboldtų universitetas | Humboldt-Universität zu Berlin

Dr. Gintautas SLIESORIŪNAS

Lietuvos istorijos institutas

Dr. Asta VAŠKELIENĖ

Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas

Prof. habil. dr. Andrzej B. ZAKRZEWSKI

Varšuvos universitetas, Teisės istorijos institutas | Uniwersytet Warszawski, Wydział Prawa i Administracji

Knygos leidybą pagal „Valstybinę lituanistinių tyrimų ir sklaidos 2016–2024 metų programą“ finansavo

Lietuvos mokslo taryba (sutarties Nr. S-LIP-22-16)

Sponsored by the Research Council of Lithuania

Svetainė internete | Website <http://www.istorija.lt/journals/xviii-amziaus-studijos/>

Redakcinės kolegijos adresas | Contact address

Lietuvos istorijos institutas

Tilto g. 17, 01101 Vilnius, Lietuva

El. paštas smigelskyte.stukiene@gmail.com

Bibliografinė informacija pateikiama Lietuvos integralios bibliotekų informacinės sistemos

(LIBIS) portale ibiblioteka.lt

© Sudarymas, Ramunė Šmigelskytė-Stukienė, 2022

© Straipsnių autoriai, 2022

© Lietuvos istorijos institutas, 2022

ISBN 978-609-8314-18-2

ISSN 2351-6968

TURINYS

- Pratarmė / *Ramunė Šmigelskytė-Stukienė* . . . 8
Foreword / *Ramunė Šmigelskytė-Stukienė* . . . 10
Moterų istorija tarp (Europos) Rytų ir Vakarų, arba vėl kryžkelėje /
Dalia Leinartė . . . 13
The History of Women between (European) East and West, or at a Crossroads
Again / *Dalia Leinartė* . . . 19

VYRAI IR MOTERYS VIEŠOJOJE ERDVĖJE

Gabrielė Jasiūnienė

- Herbas kilmingos XVII–XVIII a. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės moters
gyvenime – svarbi identiteto dalis . . . 28
The Coat of Arms in the Life of a Noblewoman in The Seventeenth-Eighteenth Century
Grand Duchy of Lithuania: An Important Part of Identity. *Summary* . . . 45

Aistė Paliušytė

- Dailės mecenatystė Radvilų dvare Vetinų laikais: našlės, žmonos ir dukros . . . 46
Patronage of Art at the Radvila Court During the Wettin Period: Widows, Wives and
Daughters. *Summary* . . . 75

Dariusz Rolnik

- Codziennosc̄ żon senatorów „nowej kreacji” w czasach stanisławowskich na
kresach wschodnich Rzeczypospolitej – trzy mało znane białogłowy . . . 76
Naujai paskirtų senatorių iš rytinių Respublikos vaivadijų žmonių kasdienybė Stanislovo
Augusto laikais: trys mažai žinomos moterys. *Summary* . . . 95

Lina Balaišytė

- Vincento Ignaco Marevičiaus „Abiejų lyčių edukacijos sistema“: apie natūralaus
ugdymo adeptą Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje . . . 97
Wincenty Ignacy Marewicz’s “A System of Education for Both Sexes”: About an Adept of
Natural Education in the Grand Duchy of Lithuania. *Summary* . . . 114

Ewa Kula

- Bracia Feliks i Marcin Ancypowie, czyli o trudach pracy nauczycielskiej w
czasach Komisji Edukacji Narodowej . . . 115
Broliai Feliksas ir Martymas Antipai, arba apie Tautinės edukacinės komisijos laikų
mokytojų darbo sunkumus. *Santrauka* . . . 129

PRIVATI ERDVĖ: SANTYKIAI ŠEIMOJE

Violeta Pansevič

XVII a. antrosios pusės – XVIII a. pomirtiniai turto inventoriai – Vilniaus miestiečių moterų kasdienybės istorijos šaltinis . . . 132

Posthumous Property Inventories of the Second Half of the Seventeenth and the Eighteenth Century: A Historical Source on the Daily Life of the Women of Vilnius. *Santrauka* . . . 161

Rita Regina Trimonienė

Sugyvenimas ir meilė. Jokūbo Nagurskio šeimos pavyzdys . . . 163

Concordance and Love. The Case of Jacob Nagórsky's Family. *Summary* . . . 177

Jolita Sarcevičienė

„Nieko negaliu nuveikti be tavo, širdelė, valios...“

Teresės Rachelės Sapiegienės laišakai vyrui Antanui Kazimierui Sapiegai . . . 178

There is nothing I can do without the will of my heart... Teresa's Rachel's Sapiežyna's Letters to her Husband Antoni Kazimierz Sapieha. *Summary* . . . 205

VAIZDAI IR ĮVAIZDŽIAI

Rūta Janonienė

Du vyrai smuklėje . . . 208

Two Men in a Tavern. *Summary* . . . 219

Lijana Birškytė-Klimienė

Šv. Onos – idealios žmonos, motinos ir senelės įvaizdis XVIII a. – XIX a.

pirmosios pusės Lietuvos katalikiškoje dailėje . . . 220

and Grandmother – in Lithuanian Catholic Art of the Eighteenth and the First Half of the Nineteenth Century. *Summary* . . . 265

Regina Jakubėnas

„Rozprawa Litwy z Polską“. O Jaśnie Oświeconą Księżniczkę Karolinę Katarzynę Radziwiłłównę . . . 268

„Lietuvos ir Lenkijos mūšis“ dėl jos šviesybės kunigaikštytės Karolinos Kotrynos Radvilaitės. *Santrauka* . . . 287

VYRAI IR MOTERYS RELIGINĖSE BENDRUOMENĖSE

Vaida Kamuntavičienė

Klauzūros ir neturto problema Kauno bernardinių vienuolyne . . . 290

The Issue of Enclosure and Poverty in the Convent of Bernardines in Kaunas. *Summary* . . . 307

Andrea Mariani

W stanie wdowim synogarliczym nieobrażonym krokiem postępowała. Jezuici w kręgu wdów w Rzeczypospolitej Obojga Narodów XVII i XVIII wieku . . . 308
Būdama vargšė našlė, ji žengė nuolankiai. Jėzuitai ir našlės Abiejų Tautų Respublikoje XVII–XVIII amžiuje. *Santrauka* . . . 336

Karolis Tumelis

Viešas reikalas? Bylos dėl impotencijos XVII–XVIII a. Vilniaus ir Žemaitijos katalikų konsistorijose . . . 337
A Matter of Public Concern? Impotence-Related Cases in the Catholic Consistories of Vilnius and Samogitia in the Seventeenth and Eighteenth Centuries. *Summary* . . . 356

RECENZIJOS IR ANOTACIJOS

Merkinės seniūno Antano Kazimiero Sapiegos 1722–1729 metų dienoraštis, iš lenkų kalbos vertė, įvadą ir komentarus parengė Jolita Sarcevičienė, Vilnius: Lietuvos istorijos institutas, 2021. – 484 [1] p.; 27 cm + 1 elektron. opt. diskas (CD-ROM). ISBN 978-609-8183-90-0
Darius Vilimas . . . 360

Łukasz Wróbel. *Józef Jerzy Hylzen. Studium kariery magnackiej w XVIII wieku.* Toruń: Wydawnictwo naukowe uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, 2022. – 402 p. ISBN 978-83-231-4607-0
Ramunė Šmigelskytė-Stukienė . . . 362

Asmenvardžių rodyklė . . . 366

Vietovardžių rodyklė . . . 380

VIETOVARDŽIŲ RODYKLĖ

Į rodyklę neįtraukti Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės, Lietuvos, Abiejų Tautų Respublikos (Lenkijos ir Lietuvos valstybės), Lenkijos, Lenkijos Karalystės, Vilniaus pavadinimai, taip pat bibliografijoje įrašyti vietovių pavadinimai.

A

Akvitanija 342
Alsėdžiai 230, 235, 236
Alvitas 254, 261
Amsterdamas 98, 235
Anglija 163, 243, 346
Armanavičiai 362
Asveja 362, 365
Ašmena 169, 173

B

Balstogė 215
Baltarusija 54, 210, 233, 248, 339, 363
Baltoji Rusia 180
Barkalabobovas 180
Batakiai 222, 223
Berlynas 4, 59, 68
Betulia 330
Białe Jezioro 272
Bychavas 180, 360
Biržai 134, 159
Bizantija 341
Bolonija 343
Braunsbergas 166
Breslauja 364, 365
Bronoviai (Bronowice) 210
Bugas, upė 279
Bukmuiža 362
Butrimonys 255

C

Cešynas (Cieszyn) 249
Chalcz 319
Chojnice 321

Č

Čenstakava 171, 172

D

Dagda 362, 364
Dancigas, žr. Gdanskas
Daugai 208
Derečinai (Dereczyn) 80, 83–84, 180, 182, 187–189, 192, 195–196, 360
Dyampolis 63
Dirvėnai 166
Dirvonai 169
Dniepras (Dniepr), upė 280, 283
Dniestras (Dniestr), upė 268, 277, 279, 284, 287
Dobrovlėnai 209
Dorohostaje 322, 323
Dresdenas 49, 50, 60, 67, 68
Druja 362
Druvetas, ežeras 365
Dubno 87
Duokiškis 254, 256
Dusmenys 253
Dževica (Lenkija) 252

E

Europa (Europe) 4, 5, 8–10, 13, 18, 19, 24, 28, 30, 42, 46, 51, 58, 67, 69, 70, 74, 97, 114, 152, 176, 177, 221, 223, 225, 230, 234, 238, 243, 244, 252, 292, 297, 299, 306, 339, 341, 355
Rytų Europa (Eastern Europe) 17, 18, 23, 24, 145
Vakarų Europa (Western Europe) 8, 10,

16, 23, 30, 49, 74, 75, 163, 222, 232, 235,
237, 246, 255, 258, 259, 260, 266, 267,
341, 364
Vidurio Europa 71, 151

F

Flandrija 225
Francja, žr. Prancūzija
Frankfurtas prie Maino (Frankfurt am
Main) 4, 49, 74

G

Galicija 125
Galija (Prancūzija) 345
Gardinas 181, 185, 195, 237, 251
Gdanskas (Dancigas) 50, 67, 153, 364
Geidžiai 231, 232, 235
Gelvonai 239, 241
Golovčinas 180, 200
Granowo 121, 125

H

Holynka 83
Horkai 180, 181, 185, 360

I

Imbarai 150, 151
Ispanija 243
Italija 208, 215, 243
Ivaškavičiai 191, 192

J

Jablona 208
Jieznas 193, 203
Joniškis 171
JAV 221

K

Kamianecas (Kamieniec) 68, 323
Kamieniec (Kamieniec Podolski) 279,
280, 283, 319

Kaniów 120, 121, 123, 125
Karaliaučius 141, 149, 166, 171
Karpaty 283
Kaunas 6, 9, 11, 14, 20, 21, 151, 159, 165,
171, 172, 222, 244, 246, 290, 291, 293,
294–301, 303–307, 363
Kaunata 362
Kėdainiai 350
Kelmė 31, 32, 33
Kembriždas 163
Kiaukliai 250, 251
Kiemeliai 166, 169
Kiemeliškės (Kyemyelishki) 248, 250
Kodenis (Kodeń) 68, 323
Kolas (Koło) 241
Kołodno 81, 90
Komantavas 251
Kopyl 321, 322
Krokuva (Kraków) 115, 129, 209–213,
215–217, 230, 242, 279, 284, 287, 294, 318
Krukliai 322
Kšėšovicai 209
Kšyžanoviciai 209
Kuršas 194
Kuršėnai 170
Kurtuvėnai 163–173

L

Lavoriškės 197
Leipūnai (Lieponys) 360
Lenkimai 234
Lešnas (Leszno) 214
Liublinas (Lublin) 90, 91, 209, 210, 249
Livonija 362, 364
Lojovas 360
Lvovas (Lwów) 50, 63, 279, 280

Ł

Łuck 87, 116, 117, 123, 323
Łuczaj 312

M

Maskva (Moskva) 89, 116, 117, 135, 153
 Mažoji Kartena 169
 Merkinė 185, 187, 189, 195, 196, 200, 360
 Mikailiškės 233
 Minskas (Mińsk) 83, 90, 91, 195, 196, 322
 Mir 315
 Mišučiai 169, 171
 Miunchenas 292
 Mizocz 84
 Mscislavas 167, 172, 183, 365

N

Naugardukas (Nowogródek) 63, 117,
 216, 319
 Nesvyžius (Nieśwież) 53, 58, 61–64, 66,
 69, 268, 271, 274, 276, 284, 287, 312, 313,
 315, 318, 329, 330
 Nevelis 50
 Noiburgas 198

O

Oknisty 86, 91
 Olandija 221

P

Paberžė 237
 Pakalniai 250, 251
 Palenkės Biala 47, 52, 54, 56, 58–60,
 67
 Papilė 170
 Paryžius 98, 299, 343, 364, 365
 Pasvalys 239
 Pašatrija 166
 Pašušvys 31
 Pavandenė 235
 Pavenčiai 166
 Pažižmė 166
 Pievėnai 255
 Pilda 362
 Plateliai 226, 235, 244
 Pohrebyszcze 272

Prancūzija 243, 345–346, 360

Prūsija 68, 152, 167, 360

R

Raków 80
 Raseiniai 229
 Rašniki 81
 Rasos 140
 Riečiai 228, 229, 236
 Rykantai 34
 Roma (Rzym) 312, 340, 341
 Rusia 184, 192
 Rusija (Rosja) 50, 79, 89, 128, 173, 302

S

Samogitia, žr. Žemaitija
 Sibiras 16
 Siedlciai (Siedlce) 84, 91, 241
 Siemków 80, 83, 90
 Śląsk 323
 Slavacinekas 55, 58
 Słonim 83, 84
 Słuck 322
 Smalvos 251
 Stary Dvoras 195
 Surviliškis 225, 235, 258
 Szpików 80

Š

Šakyna 170
 Ščiara 181, 192
 Šešuoliai 246, 255
 Šilalė 247, 248
 Šilėnai 166
 Šiluva 236
 Šklovas 180
 Švenčionys 236
 Šventoji Romos imperija 221

T

Tabariškės 239, 241, 242
 Telšiai 231

Tytuvėnai 250
 Topčėvas (Topczewo) 249
 Trakai (Troki) 86
 Tryškiai 245, 247
 Tulczyn 85
 Turcja 80, 319
 Tverai 248

U

Ukraina 50, 115–117, 129, 272, 363
 Ukropiškės 169, 171, 173

V

Vageningenas 134
 Varšuva (Warszawa) 49, 50, 52, 84,
 137, 155–156, 172, 200–201, 203, 210,
 212–216, 230, 279, 323, 325, 327, 329,
 331–332, 364
 Vatikanas 363
 Vavelis 287
 Venecija 148, 249, 260
 Viena 287
 Vilija (Wilia), upė 268, 276, 283, 284, 287
 Vilkaviškis 255
 Vysla (Wisła), upė 279
 Vokietija 221, 243
 Voluinė 47, 129

W

Warszawa, žr. Varšuva
 Wawel 268, 280, 284
 Wiedeń 268, 284
 Wielkopolska 328
 Wierzchowo 322
 Winnica 119, 121, 123–125
 Wołyn 272, 323

Z

Zasław 83
 Zbaraż 90
 Zelva 180, 183, 185–195, 200–203, 205, 360

Ž

Žagarė 170
 Žemaitija (Samogitia) 7, 9, 11, 29, 31, 32,
 34, 39, 40, 43, 44, 137, 146, 153, 163–167,
 170–174, 222, 230, 245, 247, 337, 338,
 347, 351 356
 Žyrovičai 60, 202

Ż

Żytomierz 120, 121, 123, 124
 Żodziszki 312